

HNILČÍCKE ZVONY

Úvod

Spišská obec Hnilčik leží 15 kilometrov na juh od Spišskej Novej Vsi v údolí Železného potoka (historicky Eisenbach, tiež Malý Hnilec) a jeho bočných prítokov. Nachádza sa v členitom horskom prostredí s krásnou prírodou. Vznik obce, vývoj i spôsob osídlenia podmienili bohaté ložiská železných (sideritových) a medených rúd, ktorých mnoho storočí trvajúce dobývanie založilo slávu mesta Spišská Nová Ves ako jedného z najvýznamnejších hornouhorských banských miest.

Hnilčik vznikol integráciou hornohnilčických osád (Roztok, Furmanca, Grétle, Zimnej doliny) a dolnohnilčických osád Jerohuta a Bindt, ktoré patrili do rodového teritória šľachtického rodu Máriássy z Markušoviec. Spodný Hnilčik založili šoltýskou kolonizáciou v roku 1290 (podľa listiny pochádzajúcej z roku 1315). Hornohnilčicke osady patrili do chotára Spišskej Novej Vsi (Iglava) a zakladali ich baníci pri početných baniach, patriacich novoveským ťažiarom. Hnilčicke baníctvo preslávilo dobývanie medených rúd hlavne v 14. a 15. storočí, potom aj v 18. a v prvej polovici 19. storočia. Ďalšia slávna éra začína v poslednej tretine 19. storočia, kedy v Roztokoch, v Bindte a na Grétli vznikajú moderné banské závody, patriace nadnárodným bansko-hutníckym korporáciám, produkujúce v tom čase veľmi žiadané železné rudy. Dnes už miestne baníctvo zaniklo, no zostali po ňom početné bansko-technické pamiatky, ale aj zaujímavá ľudová architektúra. Obec je atraktívna aj prírodným prostredím a možnosťou lyžovania v zimných mesiacoch.

Pri dokumentácii banských, technických i sakrálnych pamiatok obce Hnilčik sme narazili na zaujímavý problém hnilčických zvonov. Zvony ako nevyhnutná súčasť života slovenských miest a dedín majú okrem umeleckej a historickej hodnoty aj veľkú vypovedaciu schopnosť o dobe svojho vzniku. Svedčia o existencii, respektíve o vývojových fázach miestnej farnosti a miestneho kostola ako základnej cirkevnej ustanovizne. Môžu vypovedať tiež o prepojení tunajšej komunity s mocenskými centrami regiónu, o zemepánskej závislosti, alebo príslušnosti obce do sfér vplyvu miest. Údaje na nich uvedené odolávajú času a poskytujú trvalé informácie. Z nich je možné interpretovať súvislosti, pre ktoré chýbajú (alebo sa nedochovali) písomné doklady.

Zvon je aj krásny artefakt, zhotovený z ušľachtilej zliatiny medi a cínu. Má ladný tvar, býva umelecky vyzdobený. Je to aj krásne znejúci a na zhotovenie mimoriadne náročný hudobný nástroj, ktorého zvuk sa stáva na celé stáročia súčasťou miestneho koloritu. Mal aj legendárne účinky: vedel vraj zaháňať búrku. Zruční zvonolejáři údajne do jeho hlasu vedeli zakliať posolstvá v podobe krátkych viet, ktoré pozorný poslucháč mohol dešifrovať v ich zvonení.

Množstvo zvonov padlo za obeť vojnám, keď bežným zvykom v novoveku sa stávalo ich rekvírovanie a pretavovanie na delá. Zdá sa, že hnilčicke zvony unikli tomuto osudu a sú pripravené podať svoje svedectvo o dobe svojho vzniku.

Hnilčik a jeho zvony

V prípade dnešného Hnilčika získané údaje o miestnych zvonoch odrážajú zložené formovanie obce ako osád historicky patriacich do dvoch sfér vplyvu: dolného Hnilčika ako súčasti panstva markušovských Máriássyovcov a hornohnilčických baníckych osád ako súčasti chotára mesta Nová Ves (Iglava), dnes Spišská Nová Ves. Svedčia tiež o odlišnom vývoji cirkevnej správy pred rokom 1780, do ktorého kladieme vznik hnilčickej rímsko-katolíckej farnosti, iniciovaný spišským biskupom Karolom de Salbekom (Hadri-Drevenický, Jančura, 2006).

Pri dokumentovaní hnilčických pamiatok sme zistili existenciu až piatich zvonov. V zozname zvonov spišského regiónu známeho kampanológa J. Spiritzu (1972) sú pritom uvedené len tri zvony hnilčickej proveniencie: bezmenný z roku 1767 s priemerom 30 cm, bezmenný z roku 1829 s priemerom 44 cm a bezmenný z roku 1889 s priemerom 74 cm.

Vo farskom kostole Povýšenia sv. kríža v Hnilčíku sú vo veži umiestnené dva zvony: veľký hlavný, nazývaný Štefan a menší, datovaný do roku 1767, nazývaný tiež Šľachtic podľa šľachtického erbu, ktorý zdobí jeho korpus.

Veľký zvon je najväčším hnilčickým zvonom (s korpusom vysokým 60 cm, s odstránenou korunou a s priemerom 73,5 cm). Zo všetkých miestnych zvonov má aj najbohatšiu dekoráciu, pozostávajúcu z vrchného dekoratívneho pásu širokého 8,5 cm

s opakujúcim sa motívom o rozmeroch 8,5 cm (výška) a 11 cm (dĺžka) a zo spodného pásu s opakujúcim sa rastlinným motívom (vinná réva) dlhým 33 cm a vysokým 6,5 cm. Spodnú obrubu vysokú 4,5 cm tvoria dva tenšie plastické linky po celom obvode, zovierajúce 1cm hrubý centrálny pás. Na jednej strane zvona je umiestnený nápis, rozložený do piatich riadkov (s výškou písmen 1,6 cm):

**IN HONOREM DIVI STEPHANI REGIS HUNGARIAE
PROCURATA PIIS OBLATIS BENEFactorUM
PRO EGLESIA ROM. CATH. KIS HUILECZENSII ANNO 1889.
ÖNTÖTTE WALSER FERENC BUDAPESTEN.
1782 SZ.**

(V preklade: „Na pamiatku svätého Štefana kráľa uhorského. Zadovážený zo štedrých darov dobrodincov pre rímsko-katolícky kostol v Malom Hnilci v roku 1889. Odliat František Walser v Budapešti, pod číslom objednávky 1782“).

Na opačnej strane korpusu je umiestnený reliéf postavy bradatého muža v starobyľom odeve a s korunou na hlave (vysoký 16 cm, široký 9 cm). V pravej ruke drží žezlo, v ľavej ruke kríž. Ako vyplýva z nápisu, ide o stvárnenie prvého arpádovského panovníka Štefana I., ktorého vyhlásili za svätého za zásluhy o presadenie kresťanstva ako štátneho náboženstva vo formujúcom sa Uhorskom kráľovstve. Hlavný hnilčícky zvon preto nesie pomenovanie Štefan.

Zvon nadobudol pre novo postavený murovaný kostol v Hnilčíku farár František Janušek v roku 1889 z peňazí, pochádzajúcich zo zbierky farníkov (za 400 zlatých - Hadri-Drevenický). Nahradil tak dovtedy používaný malý zvon, dnes tiež umiestnený vo veži farského kostola, odliaty v roku 1767, ktorý podľa údajov z Kanonickej vizitácie z roku 1832 (ako uvádza Hadri-Drevenický), zakúpili miestni farníci do pôvodného dreveného kostola, stojaceho na mieste dnešného, a to z kostola z Markušoviec.

Malý „šľachtický“ zvon vo veži farského kostola má výšku korpusu 25 cm a priemer 30 cm. Má chudobnú výzdobu v podobe obvodového plastického pásika šírky 2 cm, umiestneného 6 cm od spodného okraja korpusu. V hornej časti je v poli medzi 2 plastickými linkami vzdialenými 1,4 cm umiestnený jednoduchý nápis, udávajúci rok vzniku (s výškou písmen 1,4 cm):

ANNO 1767.

Symetricky pod nápisom je umiestnený šľachtický erb vysoký 7,5 cm. Koruna zvona je uchytená v drevenom ramene so železnými úchytnými – majstrovskou kováčskou prácou.

.....

Ďalší zvon, popísaný aj v diele F.Hadriho-Drevenického, sa nachádza vo filiálnom kostolíku Nanebovzatia Panny Márie v dolnom Hnilčíku-Jerohute. V Kanonickej vizitácii z roku 1832 sa uvádza zvonica, vystavaná z dreva v osade Jerohuta v roku 1830, pre ktorú si miestni občania v roku 1829 dali vyhotoviť 98 libier (teda asi 43 kg) vážiaci zvon s nasledujúcou dvojicou nápisov (prvý v hornej, druhý v spodnej nápisovej páske, výška písmen 2 cm):

GEGOSSEN JOSEPH HORUNG. IN PEST A. 1829.

CIP.COM. EISENBACHER PRAEDIIUM.HNILTSIKER GEMEINE.

(V preklade: Odlial Jozef Horung v Pešti roku 1829. Osada Železný potok, obec Hnilčik). Na opačnej strane zvona je reliéf levitujúcej ženskej postavy – Panny Márie, vznášajúcej sa do neba, vysoký 14 cm. Motív Madony je stvárnený aj na obecných pečatiach z rokov 1801 a 1803 (ŠA Levoča) a bol použitý pri tvorbe súčasného obecného erbu (M. Jančura, 2006). Zvon má výšku 33 cm, priemer 45 cm. V hornej časti je ozdobený vegetabilným dekórom. Jednoduchší je dekór v spodnej časti. Pod spodným nápisom sú umiestnené dve obvodové plastické linky, 1 cm od spodného okraja ďalšie dve obvodové plastické linky navzájom vzdialené 1 cm.

.....

Okrem týchto zvonov, prislúchajúcich ku sakrálnym pamiatkam obce, sme zistili existenciu ďalších dvoch zvonov s pôvodne „civilným“ poslaním: prvého, umiestneného v replike banskej klopačky v hnilčíckej osade Bindt a druhého zvona vo vežičke - klopačke (či skôr zvoničke) bývalého objektu banskej správy monopolného majiteľa banských práv v Roztokoch (od roku 1896 potom ľudovej školy, dnes súkromného objektu adaptovaného na penzión).

Zvon v Bindte bol pôvodne súčasťou banskej klopačky bindtských baní. Umiestnili ho dovnútra otvorenej drevenej, šindľom zastrešenej jednoduchéj konštrukcie so štvorcovým základom, označenej na vrchole baníckymi atribútmi (zakončovacím prvkom tvaru kalicha s prekríženým železkom a kladivom) a slúžil podľa tradície na oznamovanie začiatku a konca pracovnej zmeny v bani, alebo, čo bola tristná stránka jeho funkcie, oznamoval banský úraz, úmrtie, alebo bil na poplach pri mimoriadnych udalostiach.

Zvon je odliaty z bronzu a má priemer 44 cm a výšku 35 cm. Je vyzdobený vegetabilným dekorom tvaru viniča po obvode v podobe dvoch pásov. Prvý je umiestnený 3 cm nad spodným okrajom zvona a je vysoký 2 cm. Druhý vo vrchnej časti drieku zvona je široký 4,8 cm.

Na jednej strane korpusu zvona je znázornená kalvária (Kristus na kríži, Panna Mária a svätý Ján pod krížom) výšky 11,5 cm a šírky 2,6 cm. Druhá strana obsahuje nápis, umiestnený v elipsovitej kartuši (rozmerov 8,5 cm x 14 cm) a obklopujúci dvojhlavú orlicu - cisársky znak Habsburgovcov. Nápis je sformovaný do piatich riadkov (výška písmen 2 cm) nasledujúcim spôsobom:

**IGNAZ HILZER
K.K. HOF.
GLOCKEN GIESSER
IN W.
NEUSTADT 1872.**

(V preklade: „Ignác Hilzer, hlavný cisársky odlievateľ zvonov vo Viedni, 1872“). Vznik zvonu zodpovedá obdobiu formovania sa banského závodu arcikniežata Albrechta v Bindte. Zvon zrejme odlievali na objednávku arcikniežata ako príbuzného cisára, resp. vedúcich pracovníkov banského závodu. Zvoničku postavila a zvonom vybavila Albrechtova banská spoločnosť v Bindte.

Posledný zo zvonov je umiestnený vo vežičke klopačky v Roztokoch. Má výšku 44 cm a je odliaty z bronzu. Je to zvon, slúžiaci svojho času podobnému účelu, ako ten na Bindte. Jeho terajšie umiestnenie je možné rekonštruovať na základe poznatkov o miestnom baníctve v druhej polovici 19.storočia.

V 70.rokoch 19.storočia banské údelé určené na dobývanie železnej rudy (sideritu) v Roztokoch kúpila Rakúsko-uhorská vysokopecná spoločnosť sídlia vo Viedni (Oesterreichische-ungarische Hochofen Dessellschaft Wien), pričom popri nej naďalej v roztockom priestore podnikali ťažiarstva dobývajúce medenú rudu (napríklad ťažiarstvo Samuel Daniel, ťažiarstvo erárnej huty zo Starej vody a ťažiarstvo továrne Smögen). Firma v roku 1882 predala banské práva v Roztokoch Vítkovickým železiarniam

a tie v roku 1892 pruskej firme Hornoszlieska účastinárska spoločnosť pre železničné potreby Huty Mier (Oberschlesische Eisenbahn – Bederfs A.G. Friedenöhütte). Objekt správnej budovy baní s vežíčkou začal stavať (a zrejme aj dostaval) prvý majiteľ miestnych železorných baní. Po kúpe majetku v roku 1892 však Hornoszlieska úč. spol. začala stavať vlastný areál správnych a obytných budov, vrátane novej budovy správy závodu. Objekt s vežíčkou sa v roku 1896 zmenil na školu, čo môže svedčiť o tom, že nebol predmetom kúpy banského majetku. Zvon do veže teda umiestnili pravdepodobne ešte zamestnanci Rakúsko-uhorskej vysokopecnej spoločnosti a zostal v nej (polozabudnutý a utajený) až dodnes.

Roztocký zvon má jednoduchý, nesmierne elegantný tvar a je temer bez dekóru. Je však pomerne veľký: jeho korpus je vysoký 44 cm a má priemer 53 cm. V hornej časti sú v nápisovej páske odliate tri písmena, oddelené bodkami:

B.V.G.

Výška písmen je 2,3 cm. Spodnú časť drieku zvona lemuje jednoduchá trojprúžková plastická lineárna ozdoba vo výške 7 cm od okraja, vzdialenosť medzi prúžkami je 1 cm. Vo výške 26 cm od spodného okraja sú umiestnené ďalšie 2 nevýrazné plastické linky, navzájom vzdialené 4 cm. Najzaujímavejší je však číselný údaj, odliaty v korpuse zvona, a to, netradične, z vnútornej strany:

1445.

Je umiestnený vo výške 29 cm od spodného okraja zvona, dĺžka nápisu je 7,5 cm. Výška číslic dosahuje 3,8 cm, pričom sú plastické, prečnievajú nad vnútornou stenou zvona o 3 mm. Zvon má odstránenú korunu a je zavesený pomocou 4 skrutiiek na drevenom ramene výšky 24 cm. Nápadný je odlišný tvar zvona oproti ostatným hnilčickým zvonom.

Prehľadná tabuľka základných parametrov zvonov v Hnilčíku

Umístnenie, rok vzniku zvona	Výška korpusu	Celková výška s korunou	Priemer	Obvod v drieku	Horný obvod	Obvod podko- runnej dosky	Výška srdca	Výška koruny
Farský kostol - veľký zvon Štefan z r. 1889	60 cm	60 cm	73,5 cm	165 cm	126 cm	78 cm	87 cm	0 cm
Farský kostol - malý zvon Šlachtic z roku 1767	25 cm	31 cm	30 cm	68 cm	54 cm	33 cm	24,5 cm	6 cm
Kostolík v Jerohute Bezmenný zvon z roku 1829	33 cm	41,5 cm	45 cm	105 cm	76 cm	46 cm	44 cm	8,5 cm
Bindt-banská klopačka Bezmenný zvon z roku 1872	35 cm	35 cm	44 cm	102 cm	78 cm	53 cm	51,5 cm	0 cm
Roztoky - bývalá správna budova baní- bezmenný zvon z roku 1445	44 cm	44 cm	53 cm	146 cm	93 cm	43 cm	55 cm	0 cm

Historické súvislosti

Konfrontácia poznatkov o historickom vývoji Hnilčíka a údajov, ktoré nám poskytujú hnilčické zvon, umožňuje formuláciu viacerých pozoruhodných, v niektorých prípadoch ale iba hypotetických záverov:

- 1) Ak je údaj 1445 na zvone v Roztokoch datovaním jeho vzniku, ide o objav značnej historickej hodnoty (bol by to druhý najstarší z datovaných zvonov na Spiši v 15.storočí). Roztocký zvon je potom aj najstarším doposiaľ nájdeným artefaktom na území Hnilčíka, ak za také nepovažujeme povrchové dobývky (pingy), prípadne najstaršie štôlne v tunajších vrchoch, ktorých počiatky môžu siahať do prehistorických čias. Rakúsko-uhorská vysokopecná spoločnosť Viedeň, ktorá zvon umiestnila do vežíčky, si na rozdiel od spoločnosti arcikniežaťa Albrechta v Bindte nedala odliat nový zvon, ale na vtedy tradičnú signalizáciu pri banskej činnosti použila ten, ktorý bol k dispozícii. Odkiaľ ho získala, to už sa pravdepodobne nedá zistiť. Mohla ho nadobudnúť kúpou od jedného z ťažiarov, od ktorých odkúpila banské polia a ktorý ho predtým tiež používal ako banský zvonec. Možno sa tento kovový hlásnik začiatkov a koncov smien a banských nešťastí ozýval v tunajšej doline hlboko

v spišských lesoch celé stáročia, od čias jeho (hypotetického) vzniku v slávnej novoveskej kovolejárskej dielni, založenej Konrádom Gaalom (Gaalnawom). Datovanie zodpovedá obdobiu činnosti tretej (štvrtej?) generácie tohoto zvonárskeho rodu, presláveného v celom Uhorsku a v susednom Poľsku. Pôvod zvonu z gaalovskej novoveskej dielne by mohlo naznačovať aj posledné z písmen z nápisu B.V.G., snáď ide o iniciály Vincenta Gaala, vnuka Mikuláša mladšieho, po ktorom, ako uvádza J.Špiritza (1972), sa nezachoval ani jeden signovaný zvon. (Písmeno G však môže označovať aj skratku slova Gegossen – odlievač, alebo Glockengisser – lejár zvonov). Zaujímavý je aj tvar zvona s „úsporným, ale esteticky veľmi účinným výtvarným členením povrchu zvonového pláštá“, akým sa (podľa J.Špiritzu, 1972) vyznačujú najstaršie zvony z gaalovskej novoveskej dielne. Možno nesie znaky „ustáleného spôsobu výtvarného členenia povrchu ...“, z nich „jednoriadkové nápisové pásky obiehajúce okolo celého zvona, umiestnené v hornej časti drieku pod horným zvonovým okrajom“ a „1-3 plastické linky umiestnené v dolnej časti drieku, alebo nad ústím“ (J.Špiritza, 1972). Hypoteticky mohol zvon pretrvať stáročia aj v zaniknutom drevenom kostolíku v hornohnilčíckom Furmanci, ktorý tam podľa ústnej tradície stál v blízkosti pricestného hostinca ešte niekedy v 18.storočí (Fabián – Obecná kronika). Podobný, dávno zaniknutý a zabudnutý kostolík, či skôr kaplnka mohla jestvovať aj v Roztokoch, veď tunajšia osada, izolovaná lesmi od rušnejších častí novoveského chotára, bola na druhej strane významným baníckym centrom a obývali ju baníci mnohých pokolení počas niekoľkých storočí.

- 2) Druhý najstarší „šlachtický“ zvon z roku 1767 je starší ako hnilčícka farnosť (misia minoritu Žigmunda Munkacha, prvého hnilčíckeho rímsko-katolíckeho kňaza, začína v roku 1780). Je to zrejme zvon, ktorý podľa Hadriho-Drevenického získala nová hnilčícka farnosť z Markušoviec a ktorý bol osadený do veže pôvodného dreveného kostolíka, lokalizovaného v mieste dnešného farského kostola a postaveného v roku 1792 (ako uvádza Kanonická vizitácia z roku 1832). Potvrdzuje to aj reliéf šlachtického erbu, umiestnený v centrálnej časti korpusu zvona. „Ten však stačiť nemohol“ (ako píše Hadri-Drevenický) a po vystavaní nového kostola sa jeho funkcie ujal nový zvon Štefan.
- 3) Zvon z roku 1829, aj vzhľadom na motív nanebovzatia Panny Márie, bol od prvej chvíle určený dolnému Hnilčíku (Jerohute), kde bol pred existenciou terajšieho filiálneho kostolíka a jeho predchodkyne - kaplnky umiestnený v drevenej zvonici. Nezachovalo sa „meno občana“, (ako uvádza Hadri-Drevenický), ktorý si ho v tomto období dal vyhotoviť (v čase, keď dolnohnílički obyvatelia boli poddanými zemepánov z Markušoviec z rodu Máriássy). V tom čase ale zbohatli miestni mlynári, ktorí mohli nadobudnúť dostatok finančných prostriedkov na túto nemalú investíciu.
- 4) Zvon v Bindte je dôkazom vplyvu a moci princa Albrechta, člena panovníckeho rodu, bol odliaty hlavným cisárskym (resp. ríšskym) odlievačom vo viedenskej dielni, aj keď adresné určenie tohoto zvona pre Bindt nie je uvedené. Už predtým dala banská spoločnosť v Bindte odliat aj veľký liatinový kríž, dnes umiestnený v centre bindského cintorína, pričom vo farskej kronike o tejto udalosti zostal nasledujúci záznam: „Fundatio S.Crucis in loco Schufferland per officiales et fossores archiduci Albrechti die 19.augusti 1865 erectae apud Joannem Kovaltsik.“ (V preklade „Založenie svätého kríža v lokalite Šuferland predstaviteľmi a pracovníkmi arcivojvodu Albrechta dňa 19.augusta 1865, zaznamenané Jánom Kovalčíkom“).
- 5) Veľký zvon nazvali podľa prvého uhorského kráľa Štefanom. Zvolený motív na zvone pravdepodobne vyjadruje zásluhy štátu – Uhorska, ktorého symbolom bol práve prvý kresťanský panovník, veď výstavba hnilčíckeho farského kostola na mieste schátralého dreveného kostolíka z konca 18.storočia bola štátnou investíciou. V roku 1882 ministerstvo financií Uhorska v Budapešti rozhodlo o financovaní výstavby nového kostola. Na postavenie kostola úrady vypísali súbeh, ktorý vyhrala firma Andreja Rotha zo Spišskej Novej Vsi (Hadri-Drevenický). Nový farský kostol postavil rakúsko-uhorský štát za 24 000 rakúsko-uhorských zlatiek. Kostol, neskôr zasvätený Povýšeniu svätého Kríža, sa začal stavať slávnostným výkopom 9. júla 1882 podľa projektu architekta J. Kepplera v neorománskom (pseudorománskom) slohu. Ukončenie stavby sa viaže na dátum 30. 6. 1885. Zvonolejár Ferencz Walser z Budapešti bol výrobcom väčšieho množstva zvonov, umiestnených v kostoloch vo viacerých spišských lokalitách.

Záver

Zvony na Hnilčíku sú cennými dokladmi miestnej histórie. Významný je najmä objav zvona datovaného rokom 1445, ktorý by mohol pochádzať z novoveskej „gaalovskej“ dielne. Miestne zvony si zasluhujú pozornosť nielen miestnych občanov, ale aj odbornej verejnosti. V záujme ich ochrany je potrebné vypracovať návrh na zaradenie hnilčíckych zvonov ako jednotného súboru historicky cenných artefaktov medzi chránené historické pamiatky.

Zdroje a literatúra

- Hadri-Drevenický, František: *Cesta zabudnutým údolím. Kronika obce Hnilčík*. Rukopis. Štátny archív Levoča
- Jančura, Marián, 2006: *Hnilčík, sprievodca miestopisom a ľudskými osudmi. Monografia*. Vydala obec Hnilčík, 2006
- Klingová, Adriana, Kling, Peter, Klaučo, Vladimír, Gaňo, Martin, 2008: *Technické pamiatky spojené s banskou a hutníckou činnosťou na Spiši*. Vyd.: Rochus-rozvoj Spiša, n. o. s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR
- Spiritza, Juraj, 1972: *Spišské zvony*. Vyd. Osveta, 1972
- Spiritza, Juraj, 2008: *Magister Joannes Wagner de Nova Villa, pôvodca zvonov a bronzových krstiteľníc z rokov 1475-1513*. Zborník Z minulosti Spiša, XVI, 2008, s.59-84
- Kanonická vizitácia farnosti v Hnilčíku z roku 1832 (Visitatio Canonica NI.1.Š6). Štátny archív Levoča